

VERZEKERINGSVORM EN KONTROLEVORM VOOR DE ZIEKTEWET EN ZIEKTEVERZUIM

P.G.W. Smulders, J.S. Sikkema-de Graaff
Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg - TNO te Leiden

Op basis van gegevens van 163 industriële bedrijven, die alle in 1983 meededen aan de NIPG/TNO-ziekteverzuimstatistiek, is nagegaan wat de invloed is van verzekeringsvorm en controleform voor de Ziektewet op het ziekteverzuim.

Indien bedrijfsgrootte en bedrijfsgroep/-tak van de bedrijven statistisch onder controle worden gehouden, blijkt - met behulp van variantie-analyse - op het punt van de verzekeringsvorm het volgende. Afdelingskassen en eigenrisikodragers verschillen in het geheel niet in verzuimpercentage, verzuimfrequentie en gemiddelde duur per geval.

Wel vertonen omslagleden een hoger verzuimpercentage en langere gemiddelde duren dan Akers (afdelingskassen en eigenrisikodragers). Bij de verzuimfrequentie zijn de verschillen niet significant, maar wel in dezelfde richting. Genoemde resultaten gelden bijna bij elke bedrijfsgrootte en zo goed als voor elke bedrijfsgroep/-tak.

Op het punt van de controleform voor de Ziektewet blijkt er geen enkel verschil in verzuim te bestaan tussen de drie controlevormen. De bevindingen worden besproken in het licht van eerdere onderzoeksresultaten.

1. VERZEKERINGSVORM EN KONTROLEVORM VOOR DE ZIEKTEWET TOEGELICHT

In dit artikel staat de vraag centraal welke de invloed op het verzuim is van twee bedrijfskenmerken, namelijk van verzekeringsvorm en controleform voor de Ziektewet. Deze twee bedrijfskenmerken zullen enige toelichting behoeven. In de Ziektewet wordt de ziekteverzekering van werknemers geregeld. Die regeling houdt in dat een werkgever verplicht is om aangesloten te zijn bij een bedrijfsvereniging (BV), althans voor zover de Ziektewet op zijn werknemers van toepassing is (overheidspersoneel valt namelijk buiten deze Wet).

Een bedrijfsvereniging is een rechtspersoonlijkheid bezittende vereniging, opgericht door werkgevers- en werknemersorganisaties, voor het uitvoeren van een aantal sociale verzekeringswetten. Onderdelen van de uitvoering zijn administratie en controle voor de Ziektewet. Achttien van de zesentwintig bedrijfsverenigingen hebben de uitvoerende werkzaamheden aan het daartoe in het leven geroepen Gemeenschappelijk Administratiekantoor (GAK) uitbesteed.

Opdat alle bij een werkgever in dienst zijnde werknemers verzekerd zijn van een uitkering tijdens ziekte, zijn er drie verzekeringsvormen mogelijk, die alle drie onder de eindverantwoordelijkheid van de bedrijfsvereniging vallen, namelijk omslaglid, afdelingskas en eigenrisikodragers.

De eerste en meest gebruikelijke vorm is het omslaglidmaatschap. Dit brengt met zich mee dat de bedrijfsvereniging volledig de ziekteverzekering voor het personeel van aangesloten werkgevers verzorgt. De bedrijfsvereniging voert bij ziekte van het personeel de controle uit en stelt zich garant voor de uitkering van ziekengeld. De werkgever betaalt hier een premie voor, die gebaseerd is op het gemiddelde ziekterisico van alle als omslaglid bij die bedrijfsvereniging aangesloten bedrijven. Een klein deel

van die premie wordt op het loon van de werknemers ingehouden.

De tweede mogelijkheid is het vormen van of deelnemen aan een afdelingskas. Eén of meer werkgevers dragen hierbij samen met de werknemers 'zelf' het risico van de ziekteverzekering. Ook de premie, die afhankelijk is van het ziekterisico van alle werknemers binnen de afdelingskas, betalen zij samen, met dien verstande dat het werknemersaandeel aan hetzelfde maximum (één procent van het premieloon) gebonden is dat zou gelden voor een eventueel omslaglidmaatschap.

De derde en laatste mogelijkheid is optreden als eigenrisikodragers. De werkgever houdt daarbij géén premie in op het loon van zijn werknemers en betaalt ingeval van ziekte het loon zonder meer door. Dat de bedrijfsvereniging verantwoordelijk is voor een goede gang van zaken brengt met zich mee dat deze het recht heeft op het houden van toezicht en het stellen van eisen aan de werkgever.

Afdelingskassen en eigenrisikodragers worden te zamen 'Akers' genoemd. De twee laatstgenoemde verzekeringsvormen worden voornamelijk aangetroffen bij wat grotere bedrijven en/of concerns.

Overigens kunnen bedrijven maar heel moeilijk Akers worden. Er worden door de bedrijfsvereniging en de Sociale Verzekeringsraad stringente eisen gesteld aan bedrijven die die wens hebben. Een minimum-personeelsomvang en een behoorlijk financieel draagvlak zijn de belangrijkste voorwaarden. Verder zullen veel bedrijven afgeschrikt worden door het vele administratieve werk dat gepaard gaat met het Akerschap.

Interessant is nog (zie Draaisma 1983) te vermelden dat er in Nederland (in 1978) slechts zo'n 900 afdelingskassen en eigenrisikodragende bedrijven zijn op een totaal van 270.000 bedrijven. Het percentage Akers is dus nog niet eens één procent van alle bedrijven. Wel is het aantal werknemers, dat bij Akers tewerkgesteld is relatief groot.

In 1978 was dit circa 23 procent van alle Nederlandse werknemers (ongeveer 19 procent bij de eigenrisikodragers en ongeveer 4 procent bij de afdelingskassen). Uit deze laatste cijfers blijkt dan dat de verzekeringsvorm voor de Ziektewet in het Nederlandse arbeidsbestel een belangrijke faktor is. Voor verdere en meer gedetailleerde informatie over het begrip verzekeringsvorm kan verwezen worden naar Draaisma (1983).

Deze inleidende paragraaf wordt beëindigd met enige toelichtingen op het begrip controlevorm voor de Ziektewet. Voor alle omslagleden geldt dat arbeidsongeschikte werknemers door de bedrijfsvereniging (of door het Gemeenschappelijk Administratiekantoor) worden gecontroleerd. Naast ziekencontrole door de bedrijfsvereniging of het GAK hebben afdelingskassen en eigenrisikodragers de mogelijkheid om controle van zieke werknemers geheel in eigen hand te houden. Verder zijn er voor Akers nog gekombineerde vormen van ziekencontrole mogelijk. Vrij gebruikelijk is bijvoorbeeld gedurende de eerste 10 weken van het ziektegeval controle door, c.q. onder verantwoordelijkheid van, het bedrijf, daarna door de bedrijfsvereniging of het GAK. Ook is het gangbaar om een gedeelte van het personeel zelf te controleren en het resterende gedeelte (bijvoorbeeld het personeel in de buitendienst of alle werknemers die buiten de vestigingsplaats van het bedrijf woonachtig zijn) te laten controleren door de bedrijfsvereniging of het GAK.

2. EERDER ONDERZOEK

Met betrekking tot verzekeringsvorm en controlevorm voor de Ziektewet is nog maar weinig onderzoek beschikbaar.

Of verzekeringsvorm invloed heeft op het verzuim is voor het eerst onderzocht door Philipsen (1969) in zijn onderzoek bij 83 productiebedrijven. Hij gebruikte echter de subvariabele verzekeringsvorm tezamen met de subvariabele controlevorm in één hoofdvariabele, en noemde deze 'Band met de bedrijfsvereniging'. Smulders (1984) heeft deze variabele ook in zijn replikatie-onderzoek met 85 bedrijven gebruikt. Beide auteurs komen tot precies dezelfde konklusie, namelijk dat er een positief verband met de drie verzuimvormen is: omslagleden (met 'uitbestede' controle) hebben een hoger verzuim dan Akers met ziekencontrole uitgevoerd door het bedrijf zelf. Op basis van deze beide onderzoeken is dus nog niet vast te stellen of het lagere verzuim van Akers toe te schrijven is aan hun verzekeringsvorm of aan hun controlevorm voor de Ziektewet, of aan beide.

Ris (1978) was de eerste die verzekeringsvorm en controlevorm apart onderzocht. Bij 39 productiebedrijven vond hij dat de controlevorm géén invloed heeft op de totale verzuimfrekwentie noch op de door hem gebruikte maat voor de gemiddelde verzuimduur. Bij de variabele verzekeringsvorm bleken omslagleden een hogere gemiddelde duur te hebben. Wat betreft de frekwentie bleek er een niet-signifikante tendens in dezelfde richting (alle resultaten bij konstanthouding van bedrijfsgrootte, gemiddelde leeftijd en scholingsniveau van het personeel). Helaas hield Ris de variabele verzekeringsvorm niet onder controle bij de analyse van de relatie controlevorm – verzuim, evenmin als de variabele controlevorm bij de analyse van de relatie verzekeringsvorm – verzuim.

Dit deed Draaisma (1983) wel. Bij 107 bedrijven vond hij dat controlevorm geen significante invloed op de verzuimvormen heeft, als alleen voor bedrijfsgrootte en bedrijfsvereniging wordt gecorrigeerd. Als ook nog andere doorkruisende bedrijfskenmerken onder controle worden gehouden, bleek volgens Draaisma controlevorm wel significant van invloed te zijn. De Akers die de controle gedurende de

eerste tien Ziektewet-weken zelf uitvoeren, bleken namelijk het laagste verzuimpercentage te hebben en de Akers die de controle geheel door de BV of het GAK lieten uitvoeren het hoogste verzuimpercentage.

Tenslotte konkludeert Draaisma ook dat het verzuimpercentage bij Akers lager is dan bij omslagleden (ook als andere bedrijfskenmerken konstant gehouden worden). In de bespreking van de resultaten van het onderzoek in dit artikel zal nog op zijn resultaten ingegaan worden.

Als laatste bron kunnen Nijhuis en Soeters (1982) nog genoemd worden. Zij analyseerden gegevens van 51 Zuidlimburgse organisaties en vonden, wat betreft de verzekeringsvorm, dat Akers bij het mannelijk productie-personeel een lagere verzuimfrekwentie vertonen en bij het vrouwelijk productie-personeel een hogere (!) verzuimduur per geval. De laatste bevinding heeft volgens genoemde auteurs te maken met het feit dat Akers bij bedoelde personeelscategorie minder intensief controleren.

Een verwarrend aspect van het onderzoek van Nijhuis en Soeters is overigens wel dat zij ook overheidsinstellingen in hun populatie hebben opgenomen, waardoor de resultaten minder makkelijk te vergelijken zijn met de andere vermelde studies.

Wat betreft de verzuimcontrole vinden Nijhuis en Soeters dat, indien deze intensief is, zowel de frekwentie als de gemiddelde duur per geval over het algemeen lager/korter is. Deze bevinding is voor de analyse die in dit artikel gepleegd zal worden van minder belang, omdat in dit artikel de ziektewetcontrole niet op deze wijze geoperationaliseerd zal worden.

Samengevat: uit eerder onderzoek kan over het algemeen de konklusie getrokken worden dat Akers een lager verzuim vertonen dan omslagleden. Wat betreft de controlevorm voor de Ziektewet, zijn de onderzoeksresultaten minder eenduidig.

3. DE OPZET VAN DIT ONDERZOEK

3.1. De 163 bedrijven in de analyse

De bij het onderzoek betrokken bedrijven deden allen mee aan de NIPG-verzuimstatistiek in het jaar 1983. Het Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg-TNO registreert namelijk sedert 1946 verzuimgegevens van Nederlandse bedrijven en instellingen. In 1983 ging het daarbij om omstreeks 225 in het algemeen qua personeelsomvang grotere bedrijven.

Voor het onderzoek kwamen alleen die bedrijven in aanmerking die over 1983 voldoende informatie beschikbaar stelden. Bedrijven die verzuimgegevens ingestuurd hadden over slechts één bedrijfs onderdeel, bijvoorbeeld over de productieve, dan wel de administratieve sektor, werden niet in de analyses opgenomen. Als onderzoekseenheid werd dus gekozen voor een bedrijf in zijn totaliteit. Ook werden 15 overheidsbedrijven, vanwege het feit dat zij niet onder de Ziektewet vallen, buiten de analyse gelaten. Al met al kwamen hierdoor 163 industriële bedrijven in aanmerking voor opname in de analyse.

3.2. De verdeling van de twee verklarende variabelen over de bedrijven

Ten eerste de verzekeringsvorm voor de Ziektewet. De 163 bedrijven zijn als volgt over deze variabele verdeeld:

– omslaglid	57	(35,0%)
– afdelingskas	44	(27,0%)
– eigenrisikodragers	62	(38,0%)
totaal	163	(100 %)

Verder zijn de 163 bij dit onderzoek betrokken bedrijven als volgt verdeeld over de variabele controlevorm voor de Ziektewet:

– controle geheel door de BV of het GAK (dit betreft alle omslagleden alsmede de zogenaamde Geel-Akers)	93	(57,1%)
– controle deels door de BV of het GAK, deels door het bedrijf zelf (hieronder vallen o.a. de zogenaamde Rood-Akers)	39	(23,9%)
– controle geheel door het bedrijf zelf (dit zijn de zogenaamde Super-Akers)	31	(19,0%)
totaal	163	(100 %)

Van de 93 geheel door de bedrijfsvereniging gecontroleerde bedrijven zijn er 57 gekoppeld aan het omslaglidmaatschap. De overige 36 zijn afdelingskassen of eigenrisikodragers die de controle geheel uit handen hebben gegeven (Geel-Akers).

De hier opgenomen middencategorie bevat zogenaamde Rood-Akers (die de eerste 10 weken zelf controleren) alsmede Super-Akers die een deel van hun personeelsbestand niet zelf controleren. Van alle 39 bedrijven in deze categorie is bijna drie kwart deel Rood-Aker.

3.3. De afhankelijke variabelen: verzuimpercentage, frekwentie en gemiddelde verzuimduur

Als afhankelijke variabelen zijn de belangrijkste verzuimmaten uit de NIPG-verzuimstatistiek gekozen. Dit zijn het verzuimpercentage (V%), de (meldings)frekwentie (FR) en de gemiddelde verzuimduur per geval (GD). Met een tijdvak van een jaar als basis zijn zij als volgt gedefinieerd:

– V% = aantal verzuimde kalenderdagen per 100 kalenderdagen

– FR = meldingsfrekwentie: aantal verzuimmeldingen per persoon per jaar

– GD = gemiddelde verzuimduur in kalenderdagen per verzuimgeval

De verzuimcijfers zijn gebaseerd op het mannelijk personeelsbestand van de bedrijven en hebben betrekking op het jaar 1983.

Voor alle 163 bedrijven was in 1983 het gemiddelde verzuimpercentage 7,6 procent, de frekwentie 1,68 gevallen per persoon per jaar en de gemiddelde duur 16,7 kalenderdagen. Deze cijfers zijn ook in de tabellen terug te vinden. Onderling zijn deze verzuimmaten overigens niet onafhankelijk, omdat het verzuimpercentage is opgebouwd uit zowel het aantal verzuimgevallen als de bijbehorende duur per verzuimgeval.

3.4. De wijze van analyse

In de analyse zijn dus twee verklarende en drie verzuimmaten opgenomen. Nu is uit eerder onderzoek bekend dat Akers over het algemeen groter zijn dan omslagleden. Het kan dus zijn dat de variabele bedrijfsgrootte verstorend werkt in de relatie tussen verzekeringsvorm respectievelijk controlevorm en verzuim. Daarom zal de variabele bedrijfsgrootte eveneens in de analyse opgenomen worden als 'controle'-variabele, en wel als verklarende variabele naast de twee centrale verklarende variabelen.

Dit zal ook geschieden met de variabele bedrijfsgroep (metaal, levensmiddelen, chemie en overige). Eveneens in eerder onderzoek zijn namelijk aanwijzingen te vinden, dat omslaglidbedrijven bijvoorbeeld relatief minder in de chemie voorkomen en relatief meer in de metaal-sektor. Om de mogelijk doorkruisende invloed van bedrijfsgroep (of produktiewijze) uit te schakelen, is dus ook deze variabele als controle-variabele in de analyse opgenomen, naast de eer-

der genoemde drie variabelen.

Wat betreft de twee toegevoegde verklarende variabelen kan vermeld worden, dat de 163 bedrijven ingedeeld zijn in drie, ongeveer even grote bedrijfsgrootte-classes. De bedrijfsgrootte is gedefinieerd als de personeelssterkte van mannen en vrouwen te zamen. Als peildatum werd de stand per 1 juli 1983 aangehouden. Ofschoon de ten behoeve van dit artikel berekende verzuimgegevens uitsluitend betrekking hebben op mannelijke werknemers, werd de bedrijfsgrootte gebaseerd op het totale personeelsbestand. In de klasse tot en met 300 werknemers vallen 60 bedrijven, in de klasse van 301-750 werknemers vallen 48 bedrijven en in de klasse van meer dan 750 werknemers vallen 55 bedrijven. Wat betreft de vier bedrijfsgroepen is de verdeling als volgt: metaal 51 bedrijven, levensmiddelen 36 bedrijven, chemie 29 bedrijven en onder de sektor 'overige' vallen 47 bedrijven.

De volgorde van de analyses zal in het resultaten-gedeelte beargumenteerd worden. Hier kan reeds opgemerkt worden dat de gegevens steeds met variantie-analyse (ANOVA) onder de loep genomen zullen worden. Hierbij gaat het om twee of meer onafhankelijke variabelen en één afhankelijke variabele (een verzuimmaat).

Bij variantie-analyse wordt nagegaan of er significante verschillen zijn (in gemiddeld verzuim) tussen de subgroepen binnen één of meer variabelen (bijvoorbeeld tussen omslagleden, eigenrisikodragers en afdelingskassen als het gaat om verzekeringsvormen).

Indien twee of meer onafhankelijke variabelen (bijvoorbeeld verzekeringsvorm, controlevorm, bedrijfsgrootte en bedrijfsgroep) in de analyse ingevoerd worden, wordt voor elke variabele nagegaan of er verschillen zijn in gemiddeld verzuim tussen de sub-groepen binnen elke variabele. Dit wordt aangegeven met de term hoofd-effecten. De hoofd-effecten zijn onafhankelijk van elkaar.

Tevens komen bij variantie-analyse interactie-effecten beschikbaar, indien twee of meer onafhankelijke variabelen in de analyse worden betrokken. Deze effecten geven aan of er een wisselwerking bestaat tussen twee variabelen in hun invloed op de afhankelijke (verzuim-)maat. Bijvoorbeeld: of afdelingskassen bij een bepaalde controlevorm gemiddeld een significant lager of hoger verzuim vertonen dan eigenrisikodragers bij dezelfde controlevorm.

Bij dit alles dient nog een technische kanttekening gemaakt te worden. Variantie-analyse werkt het meest optimaal indien alle cellen (sub-groepen) ongeveer evenveel waarnemingen (bedrijven) bevatten. Dit is in onderhavig onderzoek niet overal even goed gelukt. Rekentechnisch is wel met dit probleem rekening gehouden doch de resultaten van de variantie-analyse moeten toch gezien worden als resultaten 'bij benadering'.

Tenslotte nog een opmerking over wat als significant (betekenisvol) gezien zal worden. Bij de hoofd- en interactie-effecten van de te presenteren variantie-analyses zullen p-waarden van 0.05 en kleiner significant genoemd worden, hetgeen wil zeggen dat het resultaat (het verschil tussen de sub-groepen ten aanzien van het verzuim) slechts een kans van hoogstens 1 op 20 heeft dat het aan toeval te wijten is.

4. DE RESULTATEN

Allereerst worden de verzuimcijfers van de bedrijven met een verschillende verzekeringsvorm en verschillende controlevorm gepresenteerd (zie tabel 1).

De verzuimcijfers in deze tabel zouden, bijvoorbeeld door middel van variantie-analyse, geanalyseerd kunnen worden. Echter, als men wil nagaan wat de invloed van verzekeringsvorm en controlevorm op verzuim is, dient men zich, zoals gezegd, goed te realiseren dat beide kenmerken deels met elkaar vervlochten zijn. Bij één bepaalde verze-

Tabel 1. De drie verzuimvormen in 1983 bij verschillende verzekeringsvormen en bij verschillende controlevormen

	Verzuimpercentage				Verzuimfrequentie per persoon				Gemiddelde verzuimduur per geval in kalenderdagen			
	Kontrol				Kontrol				Kontrol			
	door BV/GAK	deels door BV/GAK, deels door bedrijf	door bedrijf	totaal	door BV/GAK	deels door BV/GAK, deels door bedrijf	door bedrijf	totaal	door BV/GAK	deels door BV/GAK, deels door bedrijf	door bedrijf	totaal
omslaglid	8,5 (57)			8,5 (57)	1,73 (57)			1,73 (57)	18,4 (57)			18,4 (57)
afdelingskas	7,0 (21)	6,6 (13)	8,6 (10)	7,2 (44)	1,58 (21)	1,69 (13)	1,74 (10)	1,65 (44)	16,2 (21)	14,3 (13)	18,0 (10)	16,0 (44)
eigenrisikodrager	7,0 (15)	7,2 (26)	6,7 (21)	7,0 (62)	1,68 (15)	1,61 (26)	1,66 (21)	1,64 (62)	15,9 (15)	16,2 (26)	14,6 (21)	15,6 (62)
totaal	7,9 (93)	7,0 (39)	7,3 (31)	7,6 (163)	1,69 (93)	1,63 (39)	1,69 (31)	1,68 (163)	17,5 (93)	15,6 (39)	15,7 (31)	16,7 (163)

N.B. Tussen haakjes is steeds het aantal bedrijven vermeld, waarop de verzuimcijfers betrekking hebben.

keringsvorm, namelijk omslaglidmaatschap, kan maar één bepaalde controlevorm voorkomen, namelijk controle door het GAK of de BV. Bij de twee andere verzekeringsvormen kunnen alle drie de controlevormen voorkomen. Omslagleden en Akers dienen dus in de analyse op verschillende wijze behandeld te worden. In feite kan de invloed van controlevorm op verzuim dus alleen nagegaan worden bij Akers! Daar zullen we dan ook mee beginnen. In de onderzoekspopulatie komen 106 Akers voor. Bij deze groep zal nu bezien worden wat de invloed op het verzuim is van verzekeringsvorm (afdelingskas respectievelijk eigenrisikodrager), controlevorm (3 vormen), bedrijfsgroep (4 groepen) en bedrijfsgrootte (3 klassen). Tabel 2 geeft de resultaten van deze variantie-analyses, met respectievelijk het verzuimpercentage, de verzuimfre-

Tabel 2. De invloed op het verzuim van de variabelen verzekeringsvorm, controlevorm, bedrijfsgroep en bedrijfsgrootte bij de 106 Akers (afdelingskassen en eigenrisikodragers), uitgedrukt in p-waarden, berekend in drie variantie-analyses

	Verzuimpercentage	Verzuimfrequentie	Gemiddelde duur per geval
Hoofdeffekten:			
Verzekeringsvorm (AK vs ER)	0.97	0.23	0.28
Kontrolvorm (3 groepen)	0.94	0.95	0.90
Bedrijfsgroep (4 groepen)	0.20	0.02*	0.34
Bedrijfsgrootte (3 groepen)	0.98	0.11	0.46
Interactie-effecten:			
Verzek. vorm × kontrolvorm	0.71	0.62	0.40
Verzek. vorm × bedrijfsgroep	0.09	0.42	0.04*
Verzek. vorm × bedrijfsgrootte	0.36	0.54	0.26
Kontrolvorm × bedrijfsgroep	0.67	0.65	0.04*
Kontrolvorm × bedrijfsgrootte	0.55	0.23	0.18
Bedrijfsgroep × bedrijfsgrootte	0.93	0.75	0.22

N.B. Signifikante p-waarden zijn aangeduid met een sterretje

Tabel 3. De invloed van bedrijfsgroep en bedrijfsgrootte bij de 57 omslagleden, uitgedrukt in p-waarden, berekend in drie variantie-analyses

	Verzuimpercentage	Verzuimfrequentie	Gemiddelde duur per geval
Hoofdeffekten:			
Bedrijfsgroep (4 groepen)	0.50	0.67	0.93
Bedrijfsgrootte (3 groepen)	0.82	0.91	0.70
Interactie-effecten:			
Bedrijfsgroep × bedrijfsgrootte	0.43	0.52	0.43

kwentie en de gemiddelde verzuimduur per geval als afhankelijke variabelen. In de tabel zijn de significanties (p-waarden) weergegeven van de verschillen tussen de subgroepen. Uit de tabel ziet men dat bij het verzuimpercentage geen enkele variabele een significante invloed heeft. Bij de verzuimfrequentie blijken er alleen significante verschillen te bestaan tussen de vier bedrijfsgroepen (metaal, levensmiddelen, chemie en overige) en bij de gemiddelde duur per geval zijn er twee interactie-effecten, waarin ook de bedrijfsgroep weer een rol speelt.

De hoofdkonklusie uit deze tabel is, dat verzekeringsvorm en kontrolvorm bij de Akers geen rol speelt in het verzuim. Een tweede, daarop gebaseerde konklusie is dat in de verdere analyses geen onderscheid meer hoeft gemaakt te worden tussen afdelingskassen en eigenrisikodragers.

Voor de goede orde kan nog vermeld worden dat gelijksoortige variantie-analyses als weergegeven in tabel 2 zijn uitgevoerd met slechts twee verschillende controlevormen, waarbij de middelste vorm (deels door bedrijf, deels extern) samengevoegd werd met één van de andere twee controlevormen. Deze analyses leidden tot hetzelfde resultaat: kontrolvorm heeft geen invloed op de verzuimvormen.

Alvorens we de Akers met de omslagleden zullen vergelijken, zullen nu eerst de omslagleden zelf nog even nader beschouwd worden. Zoals gezegd hebben de omslagleden allemaal dezelfde verzekerings- en kontrolvorm. We kunnen wel nog nagaan of er bij de 57 omslagleden verschillen zijn wat betreft bedrijfsgrootte en bedrijfsgroep.

Uit tabel 3 blijkt dat deze twee variabelen geen invloed hebben op het verzuim bij omslagleden: alle p-waarden zijn ver boven 0.05.

Vervolgens zullen de 57 omslagleden en de 106 Akers in één variantie-analyse opgenomen worden. Hierbij hoeft geen aandacht meer besteed te worden aan de kontrolvorm, omdat daarvan reeds bij de Akers is vastgesteld (tabel 2) dat die geen invloed uitoefent op de verzuimindices. In onderhavige variantie-analyse zal nagegaan worden wat de invloed is van verzekeringsvorm, bedrijfsgroep en bedrijfsgrootte op verzuim. Tabel 4 geeft de resultaten.

Men ziet uit deze tabel dat de verzekeringsvorm wel degelijk invloed uitoefent op dit verzuim. Dit is vooral het geval bij het verzuimpercentage en de gemiddelde duur per geval: de omslagleden hebben een hoger verzuimpercentage dan de Akers (8.5 procent ten opzichte van 7.1 procent) en langere gemiddelde dueren per geval (18,4 kalenderdagen ten opzichte van 15,8 kalenderdagen per verzuimgeval). Bij de verzuimfrequentie treedt een verschil in dezelfde richting op, maar dit is niet significant ($p = 0.10$).

Verder zien we nog een significant verschil tussen de vier bedrijfsgroepen inzake de frequentie, maar dat is in het

Tabel 4. De invloed van verzekeringsvorm, bedrijfspgroep en bedrijfsgrootte bij alle 163 bedrijven, uitgedrukt in p-waarden, berekend in drie variantie-analyses

	Verzuim- percen- tage	Verzuim- frekwent- tie	Gemid- delde duur per geval
Hoofdeffekten:			
Verzekeringsvorm (OL vs AKER)	0.01*	0.10	0.03*
Bedrijfspgroep (4 groepen)	0.12	0.04*	0.86
Bedrijfsgrootte (3 groepen)	0.86	0.12	0.49
Interactie-effecten:			
Verzekeringsvorm × bedrijfspgroep	0.73	0.76	0.64
Verzekeringsvorm × bedrijfsgrootte	0.90	0.74	0.95
Bedrijfspgroep × bedrijfsgrootte	0.89	0.19	0.54
Verzekeringsvorm × bedrijfspgroep × bedrijfsgrootte	0.22	0.63	0.54

N.B. Signifikante p-waarden zijn aangeduid met een sterretje

kader van dit artikel niet relevant. Interactie-effecten zijn er niet, zo blijkt ook uit tabel 4.

Ter illustratie laat tabel 5 zien dat het verschil in verzuimpercentage tussen omslagleden en Akers bij zo goed als alle bedrijfsgrootteklassen en bij zo goed als alle bedrijfspgroepen in dezelfde richting is: omslagleden vertonen bijna steeds een hoger verzuim dan Akers.

Tenslotte zij vermeld, dat voor de zekerheid nog nagegaan is of bovenstaande bevinding ook geldt voor alle 93 bedrijven met dezelfde controlevorm (door het GAK of de BV). In minder uitgesproken mate bleek dit inderdaad het geval.

5. SAMENVATTING EN BESPREKING VAN DE GEVONDEN RESULTATEN

Samengevat hebben we in dit onderzoek het volgende gevonden:

Verzekeringsvorm: De eerste konklusie is dat afdelingskassen en eigenrisikodragers in het geheel niet verschillen inzake hun verzuim. De tweede konklusie is, dat omslagleden wel een hoger verzuimpercentage dan zogenaamde Akers (afdelingskassen en eigenrisikodragers) vertonen. Deze verschillen worden ook teruggevonden als gekeken wordt naar omslagleden en Akers met gelijke bedrijfspvang en dezelfde bedrijfspgroep/-tak. Voorts worden er eveneens significante verschillen gevonden tussen de omslagleden en de Akers op het punt van de verzuimfrekwentie en de verzuimduur, hoewel er bij de verzuimfrekwentie alleen sprake is van een tendens dat omslagleden ten opzichte van Akers aan de hoge kant zitten. Al deze konklusies gelden bij konstanthouding van controlevorm, bedrijfspgroep en bedrijfsgrootte. Globaal genomen komen deze konklusies overeen met die van Ris (1978) en Draaisma (1983), die hun onderzoek baseerden op een (veel) kleiner aantal bedrijven.

Het NIPG/TNO heeft onderzoek in ontwikkeling dat een antwoord moet geven op de redenen of de achtergronden van bovenaangeduide verschillen tussen omslagleden en Akers. Uit onderzoek van Philipsen (1969), Ris (1978), Draaisma (1983) en Smulders (1984) is in ieder geval wel duidelijk geworden dat de verschillen niet te maken hebben met de leeftijdsopbouw van het personeelsbestand. Akers hebben namelijk over het algemeen een ouder personeelsbestand dan omslagleden. Op basis hiervan zou men dan juist een lager verzuimpercentage verwachten bij omslagleden.

Volgens het onderzoek van Smulders (1984) zijn omslagleden relatief vaak kleinere en zelfstandige bedrijven (géén concern-onderdeel dus), en werken zij weinig in ploegendienst. Verder is bij omslagleden de stijl van leidinggeven gemiddeld relatief minder democratisch en bestaan er grotere invloedsverschillen tussen de produktieleiding en de uitvoerende medewerkers ten aanzien van allerlei onderwerpen, waarover in de produktiesektor beslist moet worden. De laatste omstandigheden zouden het hogere verzuim van de omslagleden ten dele (maar niet ten volle) kunnen verklaren.

Tenslotte blijkt uit het onderzoek van Smulders (1984) ook dat bij omslagleden de snelheid van de Ziektewetcontrole relatief laag is, dat wil zeggen dat vaak pas na 14 dagen contact opgenomen wordt met de zieke werknemer. In het genoemde onderzoek verklaart dit ook een deel van het hogere verzuimpercentage van de omslagleden.

Alles bij elkaar lijkt het wel waarschijnlijk, dat als er meer bedrijven met een hoog verzuim en met een voldoende financieel draagvlak over zouden gaan tot eigenrisikodracht in het kader van de Ziektewet, het verzuim in ons land gedrukt zou kunnen worden. Het daarbij van invloed zijnde mechanisme zal dan waarschijnlijk zijn dat deze bedrijven zich dan meer verplicht zullen voelen goed na te denken over hun intern sociaal beleid en hun verzuimbeleid.

Kontroleform: Evenals bij Ris (1978) wordt in dit onderzoek bij de 106 Akers geconstateerd dat er geen enkel verschil is tussen de drie controlevormen met betrekking tot het verzuim. Dit betekent dus dat geen verschillen in verzuim gevonden worden tussen bedrijven die zelf controleren en bedrijven die door de BV of het GAK laten controleren. Overigens wil dit alles niet zeggen dat de wijze van Ziektewetcontrole geen invloed zou hebben op de hoogte van het verzuim. Uit het onderzoek van Smulders (1984) blijkt namelijk bijvoorbeeld dat de snelheid van controle wel degelijk de verzuimduur kan beperken. Maar, blijkbaar verschillen bedrijven die wel zelf en niet zelf controleren in dit onderzoek gemiddeld *niet* ten aanzien van deze snelheid van controle.

Draaisma (1983) vond in zijn onderzoek onder 80 Akers dat de bedrijven die de eerste 10 weken van de Ziektewet zelf

Tabel 5. Het verzuimpercentage in 1983 bij verschillende verzekeringsvorm, bedrijfsgrootte en bedrijfspgroep (alle bedrijven: n = 163)

	metaal				levensmiddelen				chemie				overige				Totaal			
	≤ 300 werknemers	301-750	> 750	To- taal	≤ 300 werknemers	301-750	> 750	To- taal	≤ 300 werknemers	301-750	> 750	To- taal	≤ 300 werknemers	301-750	> 750	To- taal	≤ 300 werknemers	301-750	> 750	To- taal
omslagleden	9.7 (9)	9.2 (8)	7.9 (1)	9.4 (18)	9.3 (4)	8.6 (6)	6.2 (2)	8.4 (12)	8.5 (3)	6.2 (2)	9.1 (1)	7.8 (6)	6.9 (11)	9.3 (8)	9.3 (2)	8.0 (21)	8.4 (27)	8.8 (24)	8.0 (6)	8.5 (57)
Akers	6.7 (12)	8.4 (8)	7.5 (13)	7.4 (33)	7.1 (11)	6.2 (5)	7.5 (8)	7.0 (24)	6.3 (3)	6.0 (7)	6.1 (13)	6.1 (23)	8.1 (7)	6.8 (4)	7.5 (15)	7.6 (26)	7.1 (33)	6.9 (24)	7.2 (49)	7.1 (106)
totaal	8.0 (21)	8.8 (16)	7.6 (14)	8.1 (51)	7.7 (15)	7.5 (11)	7.2 (10)	7.5 (36)	7.4 (6)	6.0 (9)	6.3 (14)	6.5 (29)	7.4 (18)	8.4 (12)	7.8 (17)	7.8 (47)	7.7 (60)	7.9 (48)	7.2 (55)	7.6 (163)

N.B. Tussen haakjes is steeds het aantal bedrijven vermeld, waarop de verzuimpercentages betrekking hebben.

kontrolleren, de Rood-Akers, het laagste verzuimpercentage hebben. Deze bevinding kan in onderhavig onderzoek niet bevestigd of ontkend worden, omdat in de 'middenkategorie' in ons onderzoek niet alleen deze Rood-Akers opgenomen zijn, maar ook een aantal Super-Akers die het personeel van buiten de vestigingsplaats door het GAK of de BV laten kontrolleren. Wel werd gekonkludeerd dat deze 'midden' controle-kategorie in het geheel niet in verzuim verschilt van de twee andere controle-kategorieën (wel, respectievelijk niet geheel door de BV of het GAK). Gezien echter het feit dat in ons onderzoek de controle-vorm absoluut geen enkele rol speelt in het verzuim (zie tabel 2), is het tamelijk onwaarschijnlijk dat de resultaten met een andere 'middenkategorie', alsmede bij konstanthouding van andere relevante bedrijfskenmerken, in onderhavige bedrijfspopulatie anders zouden uitvallen.

SUMMARY

Based on data of 163 industrial firms, which all participated in 1983 in the NIPG/TNO-sickness absence registration system, it is examined what the influence on absence is of the way in which firms are insured against payment of sickness benefits of their employees and the way in which the absence of their employees is medically controlled. With the help of analysis of variance it is established (when size of firm and

branche of industry of the firms is statistically kept under control) that firms, which share the risk of sickness benefits together with other firms, show the highest absence rates.

The firms which do not share their risk with other firms but take the risks themselves have the lowest absence rates.

As far as form of absence control is concerned, there are no differences in absence figures between firms which control their employees themselves and firms which have their employees controlled by an officially appointed external agency. These findings are discussed in the light of earlier results of empirical studies.

LITERATUUR

Draaisma D., Ziekteverzuim, WAO-intrede en verzekeringsvorm in de Ziekwet. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Den Haag 1983

Nijhuis, F. & J. Soeters, Werk en ziekte. RU Limburg, Maastricht 1982

Philipsen, H., Afwezigheid wegens ziekte; Wolters-Noordhoff, Groningen 1969

Ris, B. G. M., Personeelsbeleid en ziekte duur; Verslag van een onderzoek bij 39 bedrijven. NIPG/TNO, Leiden 1978

Smulders, P. G. W., Bedrijfskenmerken en ziekteverzuim in de jaren zestig en tachtig; Een vergelijkende studie (proefschrift RU Limburg). NIPG/TNO, Leiden 1984

CORRESPONDENTIEADRES

Dr. P. G. W. Smulders, NIPG/TNO, postbus 124, 2300 AC Leiden, tel. 071-170441

T. Soc. Gezondheidsz. 63 (1985) 337-342

DEELTIJDARBEID EN ZIEKTEVERZUIM

B. J. Vrijhof
Stichting CCOZ Amsterdam

Beschreven wordt een onderzoek naar het ziekteverzuim van deeltijdwerkers in relatie tot dat van voltijdwerkers. Gesteld wordt dat deze relatie slechts interpreteerbaar kan zijn voorzover de vergeleken werknemers op niet-arbeidstijdgebonden variabelen overeenstemmen.

Het onderzoek bevat verschillende verzuimanalyses.

De eerste heeft betrekking op gegevens over 1981 van een Nederlandse onderneming met 4401 in deeltijd werkende vrouwen. Hierbij werd vergeleken tussen groepen deeltijd- en voltijdwerkers die qua soort werk, functie en leeftijd overeenstemmen. Bij sommige van deze groepen bleken deeltijdwerkers meer en bij andere minder te verzuimen dan voltijdwerkers. Per groep verzuimden deeltijdwerkers met een kortere werkweek echter minder dan degenen met een langere werkweek.

De tweede analyse werd verricht op gegevens ontleend aan het CCOZ-registratiesysteem over de periode 1979-1981. Hierbij werden 148 paren gevormd, bestaande uit een deeltijdwerker en een voltijdwerker die op 13 functie- en persoonskenmerken overeenstemmen. Tussen het verzuim van de deeltijd- en de voltijdwerker in elk paar bleek nauwelijks enig verband te bestaan. De relatie arbeidsduur en ziekteverzuim van een deeltijdwerker bleek zwak en vooral van toepassing op de meldingsfrequentie.

Gekonkludeerd wordt dat de resultaten wijzen op een positieve relatie tussen arbeidsduur en ziekteverzuim. Ondanks deze relatie kan echter geen algemeen geldende uitspraak over het verzuim van deeltijd- versus dat van voltijdwerkers worden gedaan, daar hierbij met name de invulling van de vrije tijd een belangrijke en vaak onkontroleerbare rol zal spelen.

INLEIDING

Gegevens over het ziekteverzuim van deeltijdwerkers zijn schaars en vormen veelal een ondergeschikt aspect van kosten-batenanalyses van deeltijdarbeid binnen een arbeidsorganisatie (De Jong e.a. 1974, PTT, 1978, Hallaire 1968, Schellart-Hokkeling 1977, Kruidenier 1982, NS 1983). Over het algemeen wijzen deze gegevens op een

lager ziekteverzuimpercentage van deeltijdwerkers in vergelijking met voltijdwerkers.

Onduidelijkheid bestaat echter over de vraag waaraan dit verschil kan worden toegeschreven. Naast het gegeven dat de twee groepen werknemers zich onderscheiden in arbeidstijd zijn nog vele andere voor verzuim relevante factoren aanwijsbaar waarin verschillen tussen beide groe-